«Оңтүстік Қазақстан медицина академиясы» АҚ
жанындағы медицина колледжі

Жалпы білім беретін пәндер кафедрасы

ТЕОРИЯЛЫҚ САБАҚҚА АРНАЛҒАН ӘДІСТЕМЕЛІК ӨҢДЕУ

Пән коды: ЖБП 10
Пәні: «Жаһандық құзыреттілік»
Мамандығы: 09120100 «Емдеу ісі»
Біліктілігі: 4S09120101 «Фельдшер»
Мамандығы: 09130100 «Мейіргер ісі»
Біліктілігі: 4S09130103 «Жалпы практикадағы мейіргер»
Мамандығы: 09110100 «Стоматология»
Біліктілігі: 4S09110102 «Дантист»
Мамандығы: 09110200 «Ортопедиялық стоматология»
Біліктілігі: 4S09110201 «Тіс технигі»
Курс:1
Семестр:1
Барлық сағат/кредит көлемі: 24/1

Шымкент, 2025 ж.

«Жалпы білім беретін пәндер» кафедрасының мәжілісінде каралды.

Хаттама № 1 «27» 08 2025 ж.

Кафедра меңгерушісі: _____ А.Т. Сатаев

№ 1 сабақ

5.1.Тақырып: Жаһандық құзыреттілік дегеніміз не? Жаһандық құзыреттілік мәдениеті.
Сағат саны : 2 сағат /90 минут
5.2. Мақсаты: Білім алушыларға жаһандық құзыреттілік ұғымын түсіндіру, басқа мәдениеттерді құрметтеуге үйрету және мәдениетаралық диалог дағдыларын дамыту.
5.3. Оқу міндеттері: білім алушыларға жаһандық құзыреттілік ұғымын түсіндіру, әлемдік мәселелерді талдай білу қабілетін дамыту, өз мәдениеті мен басқа мәдениеттерге құрметпен қарау машығын қалыптастыру.
Ұйымдастыру кезеңі: 5 мин.
Оқушылардың сабаққа қатысуын тексеру.
Оқытушылардың сабаққа дайындығын тексеру.
Оқушылардың өтілген тақырып бойынша білімін тексеру: 25 мин.
5.4. Тақырыптың негізгі мәселелері:
1. Білім алушыларға жаһандық құзыреттілік ұғымының анықтамасы.
2. Жаһандық құзыреттілік мәдениеті.
Жаңа сабақты түсіндіру: 35 мин.

Жаһандану дәуірінде адамдар түрлі елдермен, мәдениеттермен және көзқарастармен тығыз байланыста өмір сүреді. Осындай жағдайда табысты өмір сүріп, жұмыс істей білу үшін адамда ерекше дағдылар мен қабілеттер қажет. Бұл қабілеттер жиынтығы **жаһандық құзыреттілік** деп аталады.

Жаһандық құзыреттілік – бұл адамның әлемдегі әртүрлі мәдени, әлеуметтік және экономикалық ортада тиімді әрекет етіп, сан алуан пікірлер мен құндылықтарды түсіне білу және құрметтей отырып, жаһандық мәселелерге белсенді қатыса алу қабілеті. Бұл тек шет тілін білу емес, бұл – кең көзқараспен ойлау, өзге мәдениеттерді түсіну, сыни тұрғыда ойлау және адамзат алдындағы ортақ жауапкершілікті сезіну.

Жаһандық құзыреттілікке келесі негізгі компоненттер жатады:

1. **Басқа мәдениеттерді түсіну және құрметтеу** – өзге ұлттардың дәстүріне, сеніміне, өмір сүру салтына ашық әрі құрметпен қарау.
2. **Сыни және жүйелі ойлау** – ақпаратты терең талдай алу, стереотиптер мен жалған пікірлерден аулақ болу.
3. **Қарым-қатынас жасау дағдылары** – түрлі ортада тілдік және вербалды емес қатынас тәсілдерін тиімді қолдану.
4. **Әлеуметтік жауапкершілік** – әлемдік мәселелерге (экология, кедейлік, теңсіздік т.б.) бей-жай қарамай, шешім табуға қатысуға ұмтылу.
5. **Икемділік пен бейімделе білу** – жаңа жағдайларға тез үйрену және мәдениетаралық кедергілерді еңсере білу.

Жаһандық құзыреттілік мәдениеті – бұл тек жеке адамның емес, бүкіл қоғамның даму деңгейін көрсететін құндылықтар жүйесі. Мұндай мәдениетке ие қоғамда адамдар ашық, төзімді, ынтымақтастыққа бейім келеді. Олар ұлтына, дініне, тіліне қарамастан, бір-бірімен тең қарым-қатынас орната алады.

Мұндай мәдениетті қалыптастыру үшін отбасы, мектеп, ЖОО және бұқаралық ақпарат құралдары үлкен рөл атқарады. Білім беру жүйесі тек білім беріп қана қоймай, оқушылар мен жастарды әртүрлі көзқарасты қабылдай білуге, әділеттілікке, ынтымақтастыққа және жаһандық деңгейде ойлауға тәрбиелеуі тиіс.

Жаһандық құзыреттілік қазіргі таңда халықаралық ұйымдар мен жұмыс берушілер тарапынан жоғары бағаланады. Себебі әлемдік нарықта, көпұлтты командаларда, халықаралық жобаларда жұмыс істеу үшін адам тек кәсіби емес, сонымен бірге мәдениаралық құзыреттерге де ие болуы керек.

Қорытындылай келе, жаһандық құзыреттілік – бұл XXI ғасыр адамы үшін маңызды өмірлік дағды. Ол адамға тек кәсіби жетістікке жетуге ғана емес, сонымен қатар адамгершілік пен толеранттылық негізінде бейбіт және тұрақты әлем құруға мүмкіндік береді. Жаһандық құзыреттілік мәдениетін дамыту – болашақ ұрпаққа жауапты қараудың бірден-бір жолы.

Тапсырма 1.Сұрақтарға жауап беріңіз:

1.Жаһандық құзыреттілік дегеніміз не?
2.Жаһандық құзыреттіліктің қандай негізгі компоненттері бар?
3.Жаһандық құзыреттілік мәдениеті деген ұғымды қалай түсінесіз?
4.Қоғамда жаһандық құзыреттілік не үшін маңызды?
5. Жеке өміріңізде бұл құзыреттілік қай кезде қажет болуы мүмкін?

Тапсырма 2. Сәйкестендіріңіз:

№	Ұғымдар	Анықтамалар
A	Сыни ойлау	1. Түрлі мәдениет өкілдерімен тиімді байланыс орнату қабілеті
B	Мәдениетаралық коммуникация	2. Ақпаратты терең талдау және саналы шешім қабылдау қабілеті
C	Әлеуметтік жауапкершілік	3. Әлемдік мәселелерге бей-жай қарамай, үлес қосуға дайын болу
D	Бейімделгіштік	4. Жаңа ортаға, ережеге, мәдениетке тез үйрене алу қабілеті

Тапсырма 3. Жазбаша жұмыс / Эссе:

«Жаһандық азамат болу деген не?» тақырыбында 5–7 сөйлемнен тұратын қысқаша эссе жазыңыз.

Өз өміріңізден мысал келтіріп, басқа мәдениетпен кездескенде қандай қиындықтар немесе қызықты жайттар болғанын сипаттаңыз.

Неліктен болашақта жаһандық құзыреттілік табысты адамның міндетті қасиетіне айналады деп ойлайсыз?

Тапсырма 4. Жағдаяттық жағдай бойынша талқылаңыз:

Жағдай:

Сіз халықаралық оқушылар форумына қатысқалы жатырсыз. Онда түрлі елдерден келген жастармен танысасыз. Бірақ кейбір дәстүрлер мен әдеттер сізге түсініксіз болуы мүмкін.

Сұрақтар:

– Өзге мәдениет өкілдеріне құрмет көрсетудің қандай жолдарын қолданар едіңіз?
– Мәдени айырмашылықтан туындауы мүмкін түсініспеушілікті қалай шешуге болады?
– Осы жағдай сіздің жаһандық құзыреттілік қабілетіңізді қалай дамыта алады?

Тапсырма 5. Тақырып берілген, талқылаңыз:

Тақырып:

«Жаһандық ойлау – жергілікті әрекет» (Think global – act local)

– Бұл сөз тіркесін қалай түсінесіз? Мысал келтіріңіз.

Практикалық тапсырма:

3 елдің мәдениетін зерттеңіз (тілі, дәстүрі, құндылықтары) және олардың ұқсастықтары мен айырмашылықтарын салыстырып жазыңыз.

Өзіңіз тұратын елдің мәдениетін басқа ұлт өкілдеріне қалай дұрыс таныстыруға болады? Қысқаша сипаттама жасаңыз.

5.5. Білім берудің және оқытудың әдістері: шағын топпен жұмыс.

Шағын топпен жұмыс – білім алушылар өзара екі топқа бөлінеді. Әр топқа жеке тапсырма беріліп, тапсырманың мақсаты айқындалады.

Оқушылардың өз бетінше атқаратын жұмысы: 15 мин.

Оқушылардың өз бетінше атқарған жұмысындағы тапсырмаларды талқылау 10 минут.

Сабақты қорытындылау: 5 мин.

Үйге тапсырма беру: 5 мин.

5.6. Бақылау:

1.Мен – жаһандық азаматпын" тақырыбында эссе жазу (150–200 сөз).
2.Өз қаладағы немесе еліндегі мәдени әртүрлілікті сипаттайтын шағын презентация дайындау.
3.Өз отбасындағы немесе айналадағы мәдени дәстүрлерді сипаттап келу

№ 2 сабақ

5.1.Тақырып: Белсенді табыс, пассивті табыс және жеке табысты арттыру жолдары

Сағат саны : 2 сағат/90 минут

5.2. Мақсаты: Белсенді және пассивті табыс ұғымдарын түсіндіру, олардың айырмашылығын нақты мысалдармен көрсету, қаржылық сауаттылығын дамыту, жеке табыс көздерін табуға қызығушылық қалыптастыру.Жұмысқа, еңбексүйгіштікке, үнемшілдікке тәрбиелеу.

5.3. Оқу міндеттері : Белсенді және пассивті табыс ұғымдарын ажырату,табыс көздерін анықтау және олардың тиімділігін түсіндіру.

Ұйымдастыру кезеңі: 5 мин

Оқушылардың сабаққа қатысуын тексеру.

Оқытушылардың сабаққа дайындығын тексеру.

Оқушылардың өтілген тақырып бойынша білімін тексеру: 15 мин.

5.4. Тақырыптың негізгі мәселелері:

1.Белсенді табыс
2.Пассивті табыс
3.Жеке табысты арттыру жолдары.

Жаңа сабақты түсіндіру: 35 мин.

Қазіргі заманда әрбір адамның қаржылық тұрақтылыққа және еркіндікке ұмтылуы табиғи жағдай. Бұл мақсатқа жету үшін табыс түрлерін дұрыс түсіну және оларды басқаруды үйрену аса маңызды. Жалпы табыс екі негізгі түрге бөлінеді: белсенді табыс және пассивті табыс.Белсенді табыс – бұл адамның уақыты мен күш-қуатын тікелей жұмсауы арқылы табатын кірісі. Яғни, адам белгілі бір жұмысты атқарып, соның есебінен ақша алады. Мысалы, жалақы, сағаттық төлем, фриланс арқылы алынатын табыс, келісімшарт негізіндегі жұмыс немесе өз кәсібін тікелей басқарудан түсетін пайда – бұлардың барлығы белсенді табысқа жатады. Белсенді табыстың басты ерекшелігі – ол адамның тікелей қатысуын қажет етеді. Егер адам жұмыс істемесе немесе уақытын сол іске бөлмесе, табыс та тоқтайды. Сондықтан бұл табыс түрі адамның уақыты мен энергиясына толықтай тәуелді.Ал пассивті табыс – адамның тұрақты түрде белсенді жұмыс жасамай-ақ табатын кірісі. Мұндай табыс бастапқыда белгілі бір күш-жігер мен инвестицияны талап етеді, бірақ кейіннен ол адам қатыспай-ақ өздігінен түсіп отырады. Пассивті табыстың мысалдарына – банк депозитінен алынатын пайыз, акциялар мен облигациялардан түсетін дивиденд, жылжымайтын мүлікті жалға беру, авторлық құқықтан (мысалы, кітап, музыка, бейнематериалдар) түсетін табыс және автоматтандырылған онлайн-бизнестен келетін кірістер жатады. Пассивті табыс көбіне ұзақ мерзімді ойлауды, тәуекелге

дайын болуды және қаржылық сауаттылықты талап етеді. Бұл табыс түрі уақыт өте келе қаржылық еркіндікке жеткізуі мүмкін.Жеке табысты арттыру жолдары әр адам үшін әртүрлі болуы мүмкін, бірақ кейбір ортақ әдістер бар. Ең алдымен, адам өз белсенді табысын арттыруға тырысуы керек. Бұл үшін білімін жетілдіру, жаңа дағдыларды үйрену, жоғары жалақы ұсынатын жұмысқа ауысу немесе қосымша табыс көзін табу маңызды. Мысалы, фриланс, репетиторлық, шағын кәсіп бастау секілді істер арқылы адам өз кірісін көбейте алады.

Сонымен қатар, қаржыны тиімді басқару, шығындарды азайту және артық нәрсеге ақша жұмсамау да маңызды рөл атқарады.Жинақталған қаражатты пассивті табыс көздеріне айналдыру – табысты арттырудың келесі қадамы. Бұл жерде адам артық қаржысын инвестициялауды үйренуі қажет. Акция, облигация, депозит, жылжымайтын мүлік, стартаптар немесе цифрлық өнімдер – мұның бәрі болашақта пассивті табыс әкелуі мүмкін. Сонымен бірге, өз өнімін немесе контентін жасап, оны бірнеше рет сату немесе лицензиялау арқылы да пассивті табысқа қол жеткізуге болады.Жалпы алғанда, қаржылық сауатты адам тек көбірек ақша табуға ғана емес, сол табысты сақтауға, көбейтуге және дұрыс бағытта пайдалануға тырысады. Белсенді табыс арқылы басталып, пассивті табысты қалыптастыру арқылы адам өз уақыты мен еркіндігін сақтап қалады. Ең бастысы – мақсат қойып, табыс көздерін әртараптандыру, қаржыға қатысты шешімдерді ойланып жасау және ұзақ мерзімді жоспар құру.

5. 5. Білім берудің және оқытудың әдістері: жұптасып жұмыс жасау
Жұптық жұмысқа қатысушылардың мақсаты да, қабылдаған шешімі де бірге. Жұптасып жұмыс жасау – мәселе қойылған сөйлеу жағдаяттың тапсырма бойынша жұп болып шешім қабылдау әрекетіне құрылған. Берілген сөйлеу жағдаятының мазмұнын сақтай отырып, сәл өзгеріспен диалог құрады.

Тапсырма 1. **Қысқаша жауап беріңіз:**
1.Ақша дегеніміз не?
2.Ақшаның қандай негізгі функцияларын білесіз?
3.Ұлттық валюта дегеніміз не?
4.Шетел валютасы дегеніміз не?
5.Қазақстанның ұлттық валютасы қалай аталады?

Тапсырма 2. Сәйкестендіріңіз (ұғым мен анықтаманы қосыңыз):

№ Ұғымдар	Анықтамалар
A Айырбас құралы	1
B Құн өлшемі	2
C Төлем құралы	3
D Жинақтау құралы	4
E Ұлттық валюта	5

Тапсырма 3. Сұрақтарға жауап беріңіз:
1.Ақшаның төлем құралы ретіндегі қызметіне күнделікті өмірден мысал келтіріңіз.
2. Ұлттық валютаның тұрақтылығы халықтың тұрмыс-тіршілігіне қалай әсер етеді?
3.Адамдар неге шетел валютасын сатып алады немесе жинайды деп ойлайсыз?
Тапсырма 4. Жағдаяттық тапсырма:

Мысалы:

Аружан мен Әли шетелден тауар сатып алғысы келеді. Сатушы тек АҚШ долларымен есеп айырысуды сұрайды.

Сұрақтар:

– Бұл жағдайда олар не істеуі керек?

– Бұл мысал ақшаның қай функциясымен байланысты?

– Бұл жағдайдан ұлттық және шетел валютасы арасындағы қандай айырмашылықты байқаймыз?

Оқушылардың өз бетінше атқаратын жұмысы: 15 мин

Оқушылардың өз бетінше атқарған жұмысындағы тапсырмаларды талқылау.

Оқушылардың өз бетінше атқарған жұмысындағы тапсырмаларды талқылау 10 минут.

Сабақты қорытындылау: 5 мин**.**

Үйге тапсырма беру: 5 мин

5.6. Бақылау:

Ұлттық валютаның тұрақтылығы — мемлекеттің экономикалық қауіпсіздігінің негізі».

– Осы пікірмен келісесіз бе? Өз көзқарасыңызды дәлелдермен қорғаңыз.

№ 3 сабақ

5.1. Тақырып: Ақша функциялары. Ұлттық және шетел валютасы.

Сағат саны : 2 сағат/ 90 мин.

5.2. Мақсаты: Ақша ұғымын, оның негізгі функцияларын түсіндіру, ұлттық валюта мен шетел валютасының айырмашылығын түсіндіру.Білім алушылардың қаржылық және экономикалық түсініктерін қалыптастыру.Шығармашылық және сыни ойлау дағдыларын дамыту.

5.3. Оқу міндеттері: Ұлттық валютаға деген құрмет пен экономикалық патриотизмге тәрбиелеу, тиімді ақша қолдануға баулу.

Ұйымдастыру кезеңі: 5 мин

Оқушылардың өтілген тақырып бойынша білімін тексеру: 25 мин.

5.4. Тақырыптың негізгі мәселелері:

1.Ақша функциялары.

2.Ұлттық және шетел валютасы.

Жаңа сабақты түсіндіру: 35 мин.

Ақша функциялары. Ұлттық және шетел валютасы

Ақша – адамзат қоғамында ғасырлар бойы қалыптасқан, экономиканың барлық саласында маңызды рөл атқаратын әмбебап құрал. Ол тауарлар мен қызметтерді айырбастау, олардың құнын өлшеу, жинақтау және төлем жүргізу үшін қолданылады. Ақша – тек қағаз немесе монета ғана емес, ол – сенім мен экономикалық келісімдердің негізі. Оның қызметін дұрыс түсіну – қаржылық сауаттылықтың және экономикалық тұрақтылықтың кепілі.

Ақшаның ең алғашқы және басты функциясы – **айырбас құралы** болуы. Яғни, ақша адамдар арасында тауарлар мен қызметтерді оңай әрі тиімді айырбастауға мүмкіндік береді. Бұрынғы заманда қолданылған бартер жүйесіне қарағанда, ақша айырбас процесін айтарлықтай жеңілдетті. Енді адамдар өздеріне қажет затты табу үшін міндетті түрде өз тауарына сұраныс іздеудің қажеті жоқ. Олар тауарды сатады да, алған ақшаны өздеріне керекті затқа оңай ауыстыра алады.Екінші маңызды функциясы – **құн өлшемі**. Ақша арқылы кез келген тауардың немесе қызметтің құнын біртұтас өлшеммен анықтауға болады. Бұл – баға белгілеудің негізі. Мысалы, нан да, киім де, ұялы телефон да – бәрі теңгемен бағаланады. Бұл сатып алушы мен сатушыға салыстыру жасауға, дұрыс таңдау қабылдауға мүмкіндік береді. Ақшаның құн өлшемі

ретіндегі рөлі экономикадағы баға жүйесін қалыптастырады.Үшінші функция – **жинақтау құралы**. Адамдар ақшаны тек бірден жұмсамай, болашақ қажеттіліктері үшін жинап сақтай алады. Ақша осы арқылы құнды уақытша сақтаушы құрал ретінде қызмет етеді. Мысалы, бүгін тапқан табысты келесі айдағы маңызды сатып алуға дейін сақтауға болады. Дегенмен бұл функция ақша құны тұрақты болған жағдайда ғана тиімді жүзеге асады. Егер инфляция жоғары болса, ақша өзінің сатып алу қабілетін жоғалтады.

Келесі маңызды функция – **төлем құралы**. Бұл кезде ақша тауар немесе қызмет алынған сәтте емес, кейін төленеді. Мысалы, несие алу, бөліп төлеу, жалдау ақысы немесе салық төлеу кезінде ақша осы функциясын атқарады. Мұндай қатынастарда ақша қарыздық міндеттемені өтеудің құралы болады.

Ақшаның соңғы негізгі функциясы – **әлемдік валюта** ретіндегі қызметі. Бұл ақша мемлекеттер арасындағы сауда мен экономикалық қатынастарда қолданылады. Әрбір ел өзінің ұлттық валютасын шығарады және оны ішкі нарықта негізгі төлем құралы ретінде пайдаланады. Бұл – **ұлттық валюта** деп аталады. Қазақстанда ұлттық валюта – теңге. Ол еліміздің аумағында барлық ресми төлемдерге жарамды, жалақы, салық, банк операциялары – бәрі теңгемен жүргізіледі. Ұлттық валюта елдің экономикалық егемендігін білдіреді, әрі ол ұлттық банк тарапынан бақыланып, реттеліп отырады.Алайда, жаһандану және халықаралық сауда байланыстары аясында **шетел валютасы** да кеңінен қолданылады. Шетел валютасы – басқа мемлекеттің ақша бірлігі. Мысалы, АҚШ доллары, еуро, ресей рублі, юань – Қазақстан үшін шетел валютасына жатады. Бұл валюталар сыртқы саудада, халықаралық төлемдерде, инвестиция және туризм саласында жиі пайдаланылады. Сонымен қатар, кейбір азаматтар жинақтарын шетел валютасында сақтауды жөн көреді, себебі кейбір валюталар тұрақтырақ болуы мүмкін.

Ұлттық валюта мен шетел валютасының өзара арақатынасы – валюта бағамы арқылы көрініс табады. Бұл бағам түрлі факторларға байланысты өзгеріп тұрады: инфляция деңгейі, сұраныс пен ұсыныс, экономикалық тұрақтылық, орталық банктің саясаты және халықаралық нарықтағы жағдайлар. Шетел валютасына тәуелділік жоғары болған жағдайда, ұлттық валюта құнсыздануы мүмкін. Сондықтан әрбір мемлекет өзінің ұлттық валютасын қорғауға және нығайтуға тырысады.

Қорыта айтқанда, ақша – тек материалдық емес, сонымен қатар әлеуметтік-экономикалық мәні бар құрал. Оның функцияларын дұрыс түсіну – жеке адамның да, тұтас қоғамның да қаржылық және экономикалық денсаулығы үшін аса маңызды. Ұлттық және шетел валютасының рөлі мен арақатынасын түсіну арқылы адамдар ақшаны дұрыс басқаруды үйреніп, экономикалық тұрғыдан саналы шешім қабылдауға бейімделе алады.

Тапсырма 1. Терминдерді сәйкестендіріңіз**.** Әрбір ұғымға сәйкес анықтаманы табыңыз:

№	Ұғымдар	Анықтамалар
A	Айырбас құралы	1
B	Құн өлшемі	2
C	Төлем құралы	3
D	Жинақтау құралы	4
E	Шетел валютасы	5

Тапсырма 2. Сұрақтарға жауап беріңіз (жазбаша)

1.Ақшаның қандай функциялары бар? Қысқаша сипаттама беріңіз.

2. Ұлттық валюта мен шетел валютасының айырмашылығы неде?
3.Шетел валютасына сұраныс қай жағдайларда артады деп ойлайсыз?
4.Сіздің ойыңызша, ақша – материалдық па, әлде әлеуметтік құбылыс па? Неліктен?

Тапсырма 3. Жағдайлық сұрақ:

Ержанның отбасы келесі жазда шетелге саяхаттауды жоспарлап отыр. Олар саяхатқа дейін АҚШ долларын жинауды бастады. Ержан ойланып қалды: “Неге теңгемен емес, доллармен жинаймыз?”

Сіздің тапсырмаңыз:

Ержанға түсіндіріп беріңіз, не себепті адамдар кейде шетел валютасын жинауды жөн көреді? Мұндай шешімнің артықшылықтары мен кемшіліктерін көрсетіңіз.

Тапсырма 4. Дискуссия (ауызша/жазбаша) Тақырып:

1.«Ұлттық валютаны қорғау – елдің тәуелсіздігін қорғау» осы пікірмен келісесіз бе? Өз көзқарасыңызды дәлелдермен негіздеңіз.

5.5.Білім берудің және оқытудың әдістері: шағын топпен жұмыс.

Презентация білім алушылар слайдтар, қағазда үлестірілетін материалдар, компьютер экранда анимациялық көріністерді бейнелеуге, дайындауға мүмкіндік береді. Сонымен қатар тақырыптарды еркін меңгеруге көмектеседі.

Оқушылардың өз бетінше атқарған жұмысындағы тапсырмаларды талқылау 15минут.
Сабақты қорытындылау: 5 мин
Үйге тапсырма беру: 5 мин
5.7. Бақылау: ауызша сұрақ-жауап
1-топ: Ақшаның функцияларын нақты мысалдармен сипаттап береді
2-топ: Ұлттық валютаның артықшылықтары мен кемшіліктері
3-топ: Шетел валютасын қолданудың жағдайлары мен қауіптері

№ 4 сабақ

5.1.Тақырып: Қалта ақшасын тиімді пайдалану. Ірі сатып алулар. Эмоционалды сатып алу.
Сағат саны : 2 сағат /90 мин
5.2. Мақсаты: Қалта ақшасының мәнін және оны тиімді пайдалану жолдарын түсіндіру, эмоционалды және жоспарлы сатып алудың айырмашылығын түсіндіру, ірі сатып алуға дайындалу тәсілдерін үйрету.
5.3. Оқу міндеттері : Қаржыға байланысты жауапкершілік пен жоспарлау дағдыларын дамыту,шығындарды талдау және шешім қабылдау қабілетін қалыптастыру.
Ұйымдастыру кезеңі: 5 мин
Оқушылардың өтілген тақырып бойынша білімін тексеру: 15 мин.
5.4. Тақырыптың негізгі мәселелері:
1. Қалта ақшасын тиімді пайдалану.
2.Ірі сатып алулар. Эмоционалды сатып алу.
Жаңа сабақты түсіндіру: 35 мин.

Қаржылық сауаттылықты қалыптастыру адамның жастайынан басталады. Бұл жолда алғашқы қадамдардың бірі – қалта ақшасын тиімді пайдалану. Қалта ақшасы – бұл ата-анадан немесе басқа көздерден алынатын, өз бетімен жұмсауға арналған шағын қаражат. Осы қаражатты қалай қолдану – адамның қаржылық әдеттері мен болашақтағы ақшаға деген көзқарасын қалыптастырады. Қалта ақшасын дұрыс басқару – тек ақша үнемдеу емес, сонымен

қатар жоспарлау, басымдық қою және шығынды қадағалау дағдысын дамыту. Қаражатты тек көңіл көтеруге немесе тәттіге жұмсай бермей, кейбір бөлігін жинап, пайдалы істерге жұмсауға үйрену қажет. Мысалы, кішігірім мақсатқа – кітап, кеңсе тауарлары, сыйлық немесе болашақ үлкен сатып алу үшін ақша жинау – бұл ақылмен әрекет етудің мысалы бола алады.Ірі сатып алуларға келетін болсақ, олар ерекше жауапкершілік пен алдын ала ойлануды талап етеді. Ірі сатып алу дегеніміз – баға жағынан қымбат, сирек жасалатын сатып алулар. Бұл – смартфон, ноутбук, велосипед, қымбат киім, аяқ киім немесе тіпті саяхатқа кететін шығындар болуы мүмкін. Мұндай жағдайда ең алдымен өз қажеттіліктеріңді және сатып алудың мақсатын анықтап алу керек. Бұл зат не үшін қажет, оны пайдалану қаншалықты тиімді болмақ, оның орнына арзанырақ балама бар ма – осы сұрақтарға нақты жауап беру керек. Ірі сатып алуды жасау үшін кейде бірнеше апта, тіпті айлар бойы ақша жинау қажет болады. Мұндай мақсатты жинақ адамға шыдамдылық пен тәртіпті үйретеді. Сондай-ақ, сатып алу алдында бағаларды салыстыру, шолулар оқу, жеңілдіктерді қарау – дұрыс шешім қабылдауға көмектеседі. Импульсивті түрде үлкен ақша жұмсау көбінесе өкінішпен аяқталады.

Сол сияқты, эмоционалды сатып алулар – бұл адамның ішкі күйіне байланысты жасалатын, ойланбай жүзеге асатын қаржылық әрекеттер. Мұндай сатып алулар көбінесе қуаныш, реніш, жалғыздық немесе күйзеліс сәтінде жасалады. Адам өз эмоциясын уақытша жеңілдету үшін бір нәрсе сатып алады, бірақ кейін бұл сатып алудың қажетсіз екенін түсініп, өкінуі мүмкін. Эмоционалды сатып алулар – бюджетке зиян келтіріп қана қоймай, адамның ақшаға деген қарым-қатынасын бұзуы мүмкін. Бұл мәселенің шешімі – әр сатып алуды сана сүзгісінен өткізу. Егер бір затты сатып алғың келсе, сол сәтте емес, келесі күні сатып алуға тырысып көр. Уақыт өте келе, бұл заттың расында қажет екеніне немесе тек сол сәттің әсерінен ғана ұнағанына көз жеткізесің. Сондай-ақ, жоспарлы түрде шығын кестесін жүргізу – импульсивті сатып алулардан сақтайды.

Жалпы алғанда, қаржылық тәртіп – өмірдің барлық саласында пайда әкелетін маңызды дағды. Қалта ақшасын тиімді пайдалану – өз табысыңды бақылауға үйретеді, ірі сатып алулар – жауапкершілікті арттырады, ал эмоцияға берілмей, салмақты шешім қабылдау – ересек, саналы тұлғаның белгісі. Осы дағдыларды ерте меңгеру – болашақтағы қаржылық тәуелсіздіктің, сенімді өмірдің кепілі болмақ.

Тапсырма 1. Топқа бөлініп, сұрақтарға жауап беріңіз:
1-топ: Эмоционалды сатып алудың мысалдарын келтір және оның минустарын ата.
2-топ: Ірі сатып алуға дайындалудың нақты қадамдарын ұсын.
3-топ: Қалта ақшасын тиімді пайдалану бойынша кеңестер жаз.
Тапсырма 2 . Талқылау сұрақтары:
1.Қай кезде сен эмоционалды түрде сатып алдың? Кейін өкіндің бе?
2.Үлкен зат алғың келсе, қазір не істер едің?
3.Ақшаны жоспарлауды үйрену не үшін керек?
Тапсырма 3. Терең ойландыратын сұрақтар:
1.Сен соңғы рет қандай эмоционалды сатып алу жасадың? Ол сатып алуға өкіндің бе?
2.Қалта ақшаңды үнемдеу үшін өзіңе қандай шектеулер қояр едің?
3.Егер сен 100 000 теңге иеленсең, оны қайсысына жұмсар едің: қажет нәрсеге ме, әлде көңіл көтеруге ме? Неге?

5.5. Білім берудің және оқытудың әдістері: шағын топпен жұмыс

Шағын топпен жұмыс – студенттер өзара екі топқа бөлінеді. Әр топқа жеке тапсырма беріліп, тапсырманың мақсаты айқындалады. Тапсырманы орындағаннан кейін әр топ қарсылас топтың орындаған жұмыс нәтижесіне өз бағасын береді. Тексеру барысын оқытушы қадағалайды.

Оқушылардың өз бетінше атқаратын жұмысы: 10 мин.

Оқушылардың өз бетінше атқарған жұмысындағы тапсырмаларды талқылау 5 минут.
Сабақты қорытындылау: 5 мин
Үйге тапсырма беру: 5 мин.
5.6. Бақылау:
1.Қалта ақшасы дегеніміз не?
2.Қалта ақшасын қандай мақсатта қолдануға болады?
3.Ақшаны тиімді пайдалану деген не?
4.Эмоционалды сатып алу дегеніміз не?
5.Ірі сатып алу мысалдарын ата.
6.Эмоционалды сатып алудың қандай кері әсерлері болуы мүмкін?
7.Қалта ақшаңды жоспарлаудың қандай пайдасы бар?

№ 5 сабақ

5.1. Тақырып: Отбасылық бюджеттің кірістері. Отбасылық бюджеттің міндетті шығындары. Отбасылық бюджеттің қосымша шығындары.
Сағат саны : 2 сағат/90 мин.
5.2. Мақсаты: Білім алушыларды отбасылық бюджеттің құрылымымен таныстыру;кіріс пен шығын түрлерін ажырата білуге үйрету, қаржыны ұқыпты пайдалануға тәрбиелеу.
5.3.Оқу міндеттері: отбасы және отбасы бюджеттің шаруашылықтардың экономикалық функциялары мен мақсаттарын анықтау, отбасылық шығындарды жоспарлау, үй есебін жүргізу дағдылары бойынша білім мен дағдыларды қалыптастыру; «ақша» ұғымы туралы түсінік қалыптастыру, ақшаның маңызын, ақшаның түрлерін, ақшаның қызметтерін анықтау.
Ұйымдастыру кезеңі: 5 мин.
Оқушылардың сабаққа қатысуын тексеру.
Оқытушылардың сабаққа дайындығын тексеру.
Оқушылардың өтілген тақырып бойынша білімін тексеру: 25 мин.
5.4. Тақырыптың негізгі мәселелері:
1.Отбасылық бюджеттің кірістері.
2.Отбасылық бюджеттің міндетті шығындары.
3.Отбасылық бюджеттің қосымша шығындары
Жаңа сабақты түсіндіру 35 мин.

Отбасылық бюджет – бұл отбасының барлық кірістері мен шығындарын қамтитын қаржылық жоспар. Отбасының қаржылық жағдайын бақылау және басқару үшін бюджет құру маңызды. Отбасылық бюджеттің негізгі бөліктері – кірістер мен шығындар болып табылады. Олар өзара тепе-теңдікте болуы керек, әйтпесе қаржылық қиындықтар туындауы мүмкін.Отбасылық бюджеттің кірістері – отбасы мүшелерінің табыстары мен басқа да қаржылық көздері. Кірістер тұрақты және тұрақсыз болуы мүмкін. Тұрақты кірістерге жалақы, зейнетақы, шәкіртақы, мемлекеттік жәрдемақы, тұрақты жалдау ақылары жатады. Бұл кірістер әр ай сайын немесе тұрақты мерзімдерде түседі және отбасы күнделікті өмірін қамтамасыз етеді. Тұрақсыз кірістерге қосымша табыс, сыйақы, бонустар, биржолғы төлемдер және кейбір инвестициялардан түскен ақша жатады. Кірістердің мөлшері мен тұрақтылығы отбасының қаржылық мүмкіндіктерін анықтайды.

Отбасылық бюджеттің міндетті шығындары – бұл отбасының өмір сүруі үшін ең қажетті және төленуі міндетті шығындар. Оларға азық-түлік, киім-кешек, коммуналдық қызметтерге төлемдер, тұрғын үйдің жөндеу және күту шығындары, мектепке немесе балабақшаға төлейтін ақы, медициналық қызметтер, салықтар мен несие төлемдері жатады. Бұл шығындар отбасы

мүшелерінің денсаулығы мен жайлы өмір сүруін қамтамасыз етуге бағытталған және оларды қысқарту немесе кейінге қалдыру қиын.

Отбасылық бюджеттің қосымша шығындары – бұл тұрмыстық қажеттіліктерден тыс, отбасының өмір сүру сапасын жақсартуға арналған шығындар. Олар міндетті емес және отбасының қаржылық жағдайына байланысты өзгеруі мүмкін. Мұндай шығындарға ойын-сауық, демалыс, мәдени іс-шараларға билет алу, саяхат, сыйлықтар, жаңа технологиялар мен электроника сатып алу, хобби мен спорт құралдарына жұмсалған қаражат жатады. Қосымша шығындарды жоспарлы түрде қарастыру отбасыға қаржылық тұрақтылық пен бақытты өмір сүруге көмектеседі.

Отбасылық бюджеттің дұрыс құрылуы және оны ұқыпты басқару – қаржылық қиындықтарды болдырмаудың, жинақ пен инвестиция жасауға мүмкіндік берудің, отбасылық мақсаттарға жетудің негізгі жолы. Әр отбасы өзінің кірістерін, міндетті және қосымша шығындарын нақты жоспарлап, бақылап отыруы тиіс. Бұл балаларының білім алуына, денсаулығын сақтауға және жалпы өмір сапасын арттыруға септігін тигізеді.

5.5. Білім берудің және оқытудың әдістері: бағыт беру

Бағыт беру – мәселеге бағыттап оқытудың бір элементі, яғни оқытушы тақырыпқа қатысты негізгі ұғымдарды атамайды, жанама мысалдар келтіріп, ойға шабуыл жасап негізгі анықтамаға жетелейді. Студенттер өздері ой қорытып анықтама мен негізгі мәселені шығаруы керек.

Оқушылардың өз бетінше атқаратын жұмысы

Оқушылардың өз бетінше атқарған жұмысындағы тапсырмаларды талқылау 15 минут.

Сабақты қорытындылау: 5 мин

Үйге тапсырма беру: 5 мин.

5.7. Бақылау: ауызша сұрақ- жауап.

Сұрақтар мен тапсырмалар:

«Менің болашақ бюджетті жоспарлауым» атты шағын эссе жазу.

№ 6 сабақ

5.1. Тақырып: Қаржылық алаяқтық түрлері. Қаржы пирамидасы

Сағат саны : 2сағат 90 мин.

5.2. Мақсаты: Қаржылық алаяқтық ұғымымен таныстыру, қаржы пирамидаларының жұмыс істеу механизмін түсіндіру, қаржылық қауіпсіздікке тәрбиелеу, алаяқтардан сақтану дағдыларын дамыту, шешім қабылдау дағдысын дамыту.

5.3. Оқу міндеттері: халықтардың қаржылық алаяқтық түрлері туралы білім жүйесін дамыту, сондай-ақ алаяқтардың айла-амалдарына түспеу туралы кеңестерді іс жүзінде қолдану; несиелер бойынша алаяқтық әрекеттердің негізгі сценарийлері туралы білім жүйесін және оларға барабар жауап беру үшін оларды тану қабілетін дамыту; инвестициялық нарықтағы алаяқтықтың түрлері және олардың өзіне тән белгілеріне қарай тануға болатыны туралы білім жүйесін дамыту.

Ұйымдастыру кезеңі: 5 мин.

Оқушылардың сабаққа қатысуын тексеру.

Оқытушылардың сабаққа дайындығын тексеру.

Оқушылардың өтілген тақырып бойынша білімін тексеру: 15 мин.

Жаңа сабақты түсіндіру: 35 мин.

5.4. Тақырыптың негізгі мәселелері:

Қаржылық алаяқтық – бұл адамдардың немесе ұйымдардың қаржылық мүдделерін заңсыз түрде өз пайдасына шешуге бағытталған қылмыстық әрекеттері. Қазіргі қоғамда қаржылық алаяқтықтың көптеген түрлері бар және олар үнемі дамып, жаңа тәсілдерге ұласады. Алаяқтардың мақсаты – қарапайым адамдарды, компанияларды немесе мемлекетті алдап, заңсыз жолмен ақша немесе мүлік алу.Қаржылық алаяқтықтың кең тараған түрлеріне фишинг, пирамидалық схемалар, жалған инвестициялық жобалар, салық төлеуден жалтару, пара алу және беру, жасанды банкроттық, сондай-ақ интернет арқылы жасалатын алаяқтықтар жатады. Әсіресе, интернеттің дамуы қаржылық алаяқтықты жаңа деңгейге көтерді, себебі бұл ортада анонимділік пен бақылаудың аздығы алаяқтарға қолайлы жағдай туғызады.Қаржы пирамидасы – қаржылық алаяқтықтың бір түрі, ол адамдарды жалған пайдаға уәде беріп, жаңа қатысушыларды тарту арқылы ақша жинау жүйесі. Бұл схема бойынша алғашқы қатысушыларға жаңа мүшелерден түскен ақша арқылы пайда беріледі. Бірақ бұл жүйе тұрақсыз және ұзақ уақыт жұмыс істей алмайды, себебі жаңа қатысушылардың саны шексіз емес. Соңында пирамиданың түбінде қалғандар өз ақшасын жоғалтады.

Қаржы пирамидалары заңда қатаң тыйым салынған және оларды құру немесе оларға қатысу қылмыстық жауапкершілікке әкеледі. Қаржы пирамидаларын анықтау қиын болуы мүмкін, өйткені олар әдетте тартымды жарнамалар мен сенімді көрінетін ұсыныстармен жүзеге асады. Сондықтан адамдарға абай болу, кез келген инвестициялық ұсынысты мұқият зерттеу, лицензия мен ресми тіркеуді тексеру маңызды.Қаржылық алаяқтықтың алдын алу – әр адамның, соның ішінде отбасының қаржылық қауіпсіздігін сақтау үшін қажетті іс-шара. Ақшаны инвестициялағанда немесе қандай да бір қаржылық операция жасағанда абай болу, тексерілген, сенімді ақпарат көздеріне сену және күмәнді ұсыныстардан бас тарту қажет. Сонымен қатар, мемлекеттер қаржылық алаяқтықпен күресу үшін заңдарды жетілдіріп, азаматтарды ақпараттандыру жұмыстарын жүргізуде.

Қаржылық сауаттылық пен жауапкершілік – қаржылық алаяқтықтан қорғанудың ең жақсы тәсілі. Әркім өз қаражатын сақтап қана қоймай, қаржылық шешімдерді саналы түрде қабылдауы тиіс.

5.5. Білім берудің және оқытудың әдістері: бағыт беру.

Бағыт беру – мәселеге бағыттап оқытудың бір элементі, яғни оқытушы тақырыпқа қатысты негізгі ұғымдарды атамайды, жанама мысалдар келтіріп, ойға шабуыл жасап негізгі анықтамаға жетелейді. Студенттер өздері ой қорытып анықтама мен негізгі мәселені шығаруы керек.

Оқушылардың өз бетінше атқаратын жұмысы

Оқушылардың өз бетінше атқарған жұмысындағы тапсырмаларды талқылау 5 минут.

Сабақты қорытындылау: 5 мин**.**

Үйге тапсырма беру: 5 мин

5.7. Бақылау: Сұрақтар мен тапсырмалар:

Қаржылық алаяқтық: түсінігінің анықтамасы, белгілерін түсіндіріңіз?

2. Банктік карталармен қаржылық алаяқтықтың негізгі схемалары қандай?
3. Банк карталарын алаяқтардан қорғау бойынша кеңестерін тізбектеңіз?
4. Несие бойынша алаяқтық схемаларын біле жүріңіз?
5. Алаяқтық әрекеттерден қорғаудың негізгі ережелерін еске сақтап жүріңіз?
6. Инвестициялық алаяқтық түсініктеме беріңіз?

№1 Аралық бақылау жұмысы

1.Жаһандық құзыреттілік дегеніміз не?
2.Жаһандық құзыреттіліктің қандай негізгі компоненттері бар?
3.Жаһандық құзыреттілік мәдениеті деген ұғымды қалай түсінесіз?

4.Қоғамда жаһандық құзыреттілік не үшін маңызды?
5.Жеке өміріңізде бұл құзыреттілік қай кезде қажет болуы мүмкін?
6.Ақша дегеніміз не?
7.Ақшаның қандай негізгі функцияларын білесіз?
8.Ұлттық валюта дегеніміз не?
9.Шетел валютасы дегеніміз не?
10.Қазақстанның ұлттық валютасы қалай аталады?
11.Ақшаның қандай функциялары бар? Қысқаша сипаттама беріңіз.
12.Ұлттық валюта мен шетел валютасының айырмашылығы неде?
13.Шетел валютасына сұраныс қай жағдайларда артады деп ойлайсыз?
14.Сіздің ойыңызша, ақша – материалдық па, әлде әлеуметтік құбылыс па? Неліктен?
15.Қалта ақшасын тиімді пайдалану дегеніміз не?
16.Ірі сатып алуларға қандай мысалдар келтіруге болады?
17.Эмоционалды сатып алулар дегеніміз не және олар қандай жағдайларда жасалады?
18. Отбасылық бюджет дегеніміз не?
19.Отбасылық бюджеттің кірістері дегеніміз не және оларға қандай мысалдар жатқызылады? Міндетті шығындарға қандай шығындар жатады?
20.Қосымша шығындар дегеніміз не?
21.Отбасылық бюджеттің кірістерін және шығындарын жоспарлаудың маңызы неде?
22. Қаржылық алаяқтық дегеніміз не?
23.Қаржылық алаяқтықтың қандай түрлерін білесіз?
24.Қаржы пирамидасы дегеніміз не? және оның қалай жұмыс істейтінін түсіндіріңіз.
25.Қаржы пирамидалары неге қауіпті?
26.Қаржылық алаяқтықтан қалай қорғануға болады?

№ 7 сабақ

5. 1. Тақырып: Қарым-қатынас мәдениеті. Қақтығыстар. Ұғым. Түрлері. Шешу жолдары.
Сағат саны : 2 сағат 90 мин.
5.2. Мақсаты: Қарым-қатынас мәдениеті мен қақтығыс ұғымдарын түсіндіру, қақтығыс түрлерін және олардың пайда болу себептерін түсіндіру,білім алушыларға сыпайы, мәдениетті қарым-қатынас жасауға баулу, қақтығыстарды бейбіт жолмен шешуге үйрету. Өз пікірін дәлелдей білу, тыңдай білу мәдениетін жетілдіру.
5.3. Оқу міндеттері: Білім алушыларға отбасында, қоршаған ортада өзара қарым қатынастарын жақсартуға үйрету. Адами қасиеттер мен адамгершілікке үйрету.
Ұйымдастыру кезеңі: 5 мин
Оқушылардың сабаққа қатысуын тексеру.
Оқытушылардың сабаққа дайындығын тексеру.
Оқушылардың өтілген тақырып бойынша білімін тексеру: 25 мин
5.4. Тақырыптың негізгі мәселелері:
1.Қарым-қатынас мәдениеті.
2.Қақтығыстар.
3.Ұғым. Түрлері. Шешу жолдары.
Жаңа сабақты түсіндіру: 35 мин.

Қарым-қатынас мәдениеті – бұл адамдардың бір-бірімен өзара әрекеттесу барысында қалыптасқан нормалар мен ережелер жиынтығы. Ол адамдардың түсіністігі, сыйластық, әдептілік, ашықтық және шынайылық сияқты қасиеттерін қамтиды. Қарым-қатынас мәдениеті қоғамның дамуына, топ ішіндегі ынтымақтастыққа және жеке тұлғаның қалыптасуына үлкен

әсер етеді. Мәдениетті қарым-қатынас адамдар арасындағы түсініспеушіліктерді азайтып, сенімділік пен тиімділікті арттырады.

Қақтығыс – бұл екі немесе одан да көп адамдар немесе топтар арасында туындайтын қарама-қайшылық немесе қарама-қайшы пікірлер. Қақтығыс адам өмірінің барлық саласында кездеседі және ол тек негативті құбылыс емес. Қақтығыс арқылы адамдар өз пікірін білдіреді, мәселелерді талқылайды және жаңа шешімдер табуға мүмкіндік алады. Алайда, қақтығыс дұрыс шешілмеген жағдайда ол қатынастардың бұзылуына, ұжымдағы атмосфераның нашарлауына және жеке адамдардың психологиялық күйзелісіне әкелуі мүмкін.

Қақтығыстың бірнеше түрлері бар. Бірінші түрі – тұлғаралық қақтығыс, онда жеке адамдардың мүдделері немесе көзқарастары соқтығысады. Екінші түрі – топаралық қақтығыс, ол әртүрлі топтар арасындағы қарама-қайшылықтардан туындайды. Үшінші түрі – ішкі қақтығыс, бұл адамның өз ішінде пайда болатын ішкі қайшылықтар мен екіұдай сезімдер. Сонымен қатар, қақтығыстар мазмұнына қарай – мүдделік, ақпараттық, эмоционалдық және құрылымдық болып бөлінеді.Қақтығыстарды шешудің түрлі жолдары бар. Ең тиімдісі – диалогқа негізделген шешімдер қабылдау. Бұл жағдайда тараптар өз пікірлерін ашық айтып, бір-бірін тыңдайды. Тыныш және сыпайы әңгіме арқылы түсіністікке келуге тырысады. Ортақ мақсат табу, компромисске бару, әділдік пен теңдікті сақтау – қақтығысты шешудің маңызды элементтері. Кейде үшінші тараптың, мысалы, медиатордың араласуы көмектеседі. Ол бейтарап ретінде екі жақтың да пікірін ескере отырып, жағдайды реттеуге көмектеседі.

Сонымен қатар, алдын алу шаралары да маңызды. Бұл – қарым-қатынасты ашық және сенімді ету, түсініспеушіліктерді ерте кезеңде анықтау және оларды тез шешу. Қарым-қатынас мәдениетін дамыту, эмоцияларды бақылау және жанжалға тез түсіністікпен қарау да қақтығыстарды азайтуға септігін тигізеді.

Қорытындылай келе, қарым-қатынас мәдениеті мен қақтығыстарды дұрыс басқару – әлеуметтік қатынастардың және жеке тұлғаның дамуының негізі болып табылады. Олар қоғамдағы бейбітшілік пен үйлесімділікті сақтауға, адамдар арасындағы түсіністікті нығайтуға көмектеседі.

5.5. Білім берудің және оқытудың әдістері: командалық жұмыс
– студенттердің топта (командада) жұмыс дағдыларын дамытуға және көптұсты шешімдерді қабылдап, қарапайым жауапты алуға ықпалын беретін оқыту әдісі.

Оқушылардың өз бетінше атқаратын жұмысы: 10 мин.
Оқушылардың өз бетінше атқарған жұмысындағы тапсырмаларды талқылау 5 минут.
Сабақты қорытындылау: 5 мин
Үйге тапсырма беру: 5 мин.
5.7. Бақылау: Сұрақтар мен тапсырмалар:
1. Қарым-қатынас мәдениеті не үшін қажет?
2.Қақтығыс қандай жағдайларда туындайды?
3.Қақтығысты қалай шешуге болады?
4. Қиын сәттерде сабырлы болу неге маңызды?

№ 8 сабақ

5.1. Тақырып: Экологиялық қақтығыстар. Климаттың өзгеруі. Ауа мен судың ластануы.
Сағат саны : 2 сағат/90 мин.
5.2. Мақсаты: Экологиялық қақтығыстар мен олардың себептері туралы білім беру, климаттың өзгеруі мен қоршаған ортаның ластануы мәселелерін түсіндіру.Табиғи ресурстарға деген жауапкершілік сезімін дамыту, табиғатқа жанашырлықпен қарауға тәрбиелеу, экологиялық мәдениетті қалыптастыру.

5.3. Оқу міндеттері: Экологияның тірішілк үшін пайдасын ғылыми түрде дәлелдеу,ауаның серпімділік, сығымдық қасиеттерін тәжірбиелер жасау арқылы көрсету.Қоршаған орта туралы білім –біліктеріндамыту ,сөйлеу тілін, ой-өрісін ,шығармашылығын дамыту.

Ұйымдастыру кезеңі: 5 мин.

Оқушылардың сабаққа қатысуын тексеру.

Оқытушылардың сабаққа дайындығын тексеру.

Оқушылардың өтілген тақырып бойынша білімін тексеру: 25 мин

5.4. Тақырыптың негізгі мәселелері:

1.Экологиялық қақтығыстар.

2.Климаттың өзгеруі.

3. Ауа мен судың ластануы туралы мәлімет беру.

Жаңа сабақты түсіндіру: 35 мин.

Экологиялық қақтығыстар – бұл табиғи ресурстарды пайдалану, қоршаған ортаны қорғау және адамның экономикалық мүдделері арасындағы қарама-қайшылықтар. Қазіргі таңда экологиялық мәселелер жаһандық сипатқа ие болып, көптеген елдер мен қоғамдар арасында ұлтаралық, аймақтық және жергілікті деңгейде шиеленістер тудырып отыр. Табиғатқа зиян келтіру, ресурстардың сарқылуы, ластану және климаттың өзгеруі қоғамның тұрақты дамуына қауіп төндіреді.Климаттың өзгеруі – бұл атмосферадағы парниктік газдардың концентрациясының артуы салдарынан ғаламдық температураның көтеріліп, ауа райы мен климаттық жағдайлардың ұзақ мерзімді өзгеруі. Климаттың өзгеруі мұздықтардың еруіне, теңіз деңгейінің көтерілуіне, табиғи апаттардың жиілеуіне және биоәртүрліліктің азаюына әкеледі. Бұл құбылыс адамның өндірістік және тұрмыстық қызметтерінен туындайтын шығарындылармен байланысты, әсіресе көмірқышқыл газы, метан және азот оксидтері сияқты газдардың әсерінен пайда болады.

Ауа мен судың ластануы – қоршаған ортаның сапасының нашарлауы, онда әртүрлі зиянды заттардың шоғырлануы оның табиғи құрамын бұзады. Ауа ластануы өндіріс, көлік және тұрмыстық қалдықтардан пайда болады, бұл адамдардың денсаулығына кері әсер етеді және табиғи экожүйелердің күйіне зиян тигізеді. Су ластануы әртүрлі химиялық заттар, мұнай өнімдері, тұрмыстық және өндірістік қалдықтардың өзендерге, көлдерге және теңіздерге ағуы арқылы жүреді. Бұл су ресурстарының сапасын төмендетіп, тіршілік иелерінің өмір сүруіне қауіп төндіреді.

Экологиялық қақтығыстарды шешу үшін халықаралық ынтымақтастық, заңнамалық реттеу және азаматтардың экологиялық сауаттылығын арттыру маңызды. Климаттың өзгеруін бәсеңдету мақсатында жасыл энергетикаға көшу, парниктік газдардың шығарындыларын азайту, орман отырғызу сияқты шаралар қолға алынады. Ауа мен судың ластануын азайту үшін қалдықтарды дұрыс басқару, экологиялық таза технологияларды қолдану және табиғи қорларды ұтымды пайдалану қажет.

Қоршаған ортаны қорғау – қазіргі және болашақ ұрпақтың денсаулығы мен өмір сапасын қамтамасыз етудің негізі. Сондықтан әрбір адам мен қоғамның экологиялық жауапкершілігі жоғары болуы тиіс.

Тапсырма 1. Мәтін бойынша талқыланатын сұрақтар

1. Экологиялық қақтығыстар дегеніміз не?
2. Климат неге өзгеріп жатыр?
3.Ауаны және суды ластау қандай қауіп төндіреді?
4. Біз жеке тұлға ретінде не істей аламыз?

Тапсырма 2. «Экологиялық мәселе және оны шешу» тақырыбында әр топқа бір экологиялық мәселе беріледі (мысалы: ауа ластануы, су ластануы, климаттың өзгеруі).

Топ:

Мәселені анықтайды
Оның себептерін жазады
Қоғам ретінде не істеуге болады — шешу жолын ұсынады
Тапсырма соңында топ постер жасап, 1–2 оқушы шығып қорғайды.

5.5. Білім берудің және оқытудың әдістері: шағын топпен жұмыс.
Оқушылардың өз бетінше атқарған жұмысындағы тапсырмаларды талқылау: 15 минут.
Сабақты қорытындылау: 5 мин.
Үйге тапсырма беру: 5 мин.
5.7. Бақылау: сұрақтар мен тапсырмалар:
1. Мини-эссе: «Мен қоршаған орта үшін не істей аламын?»
2.«Қаланың экологиялық картасын» жасау (жергілікті аумақтың проблемаларын зерттеу).

№ 9 сабақ

5.1. Тақырып: Әртүрлі мәдениеттердің құндылықтар жүйесі. Мәдениетаралық байланыс.
Сағат саны : 2 сағат 90 мин.
5.2. Мақсаты: Әртүрлі халықтардың мәдени құндылықтары мен дүниетанымындағы ерекшеліктерді түсіндіру,мәдениетаралық байланыс ұғымымен таныстыру. Білім алушылардың сыни ойлау, салыстыру, өз пікірін айту қабілеттерін дамыту,толеранттылық пен мәдениетаралық сыйластыққа тәрбиелеу.
5.3. Оқу міндеттері: Білім алушыларға мәдениет пен құндылық ұғымдарын түсіндіру Әртүрлі елдер мен ұлттардың құндылық жүйелерін салыстыру.Сыни ойлау, салыстыру, талдау дағдыларын дамыту, мәдени көптүрлілікке деген құрметті қалыптастыру. Басқа халықтардың дәстүрі мен дүниетанымын сыйлауға тәрбиелеу, толеранттылыққа, өз мәдениетін бағалауға баулу.
Ұйымдастыру кезеңі: 5 мин
Оқушылардың сабаққа қатысуын тексеру.
Оқытушылардың сабаққа дайындығын тексеру.
Оқушылардың өтілген тақырып бойынша білімін тексеру: 25 мин
5.4. Тақырыптың негізгі мәселелері:
1. Әртүрлі мәдениеттердің құндылықтар жүйесі.
2. Мәдениетаралық байланыс.
Жаңа сабақты түсіндіру: 35 мин.

Мәдениет – бұл белгілі бір ұлттың, халықтың немесе қоғамның өмір салтын, дәстүрін, құндылықтарын, тілін, өнерін, білімін және өмірге деген көзқарасын білдіретін күрделі жүйе. Әртүрлі мәдениеттер әр ұлттың тарихи дамуы мен дүниетанымына байланысты қалыптасады. Мәдениет тек тұрмыстық ерекшеліктермен шектелмей, адамның ойлау жүйесі, қарым-қатынасы және өмірлік ұстанымдарына да әсер етеді. Сол себепті әр мәдениеттің өзіне тән құндылықтар жүйесі бар.Құндылықтар жүйесі – бұл қоғамда қалыптасқан, адамдар үшін маңызды деп есептелетін идеялар мен ұстанымдар жиынтығы. Бұл жүйе адамның мінез-құлқына, көзқарасына, өмірлік таңдауларына әсер етеді. Мысалы, кейбір мәдениеттерде отбасы, үлкенге құрмет, ұжымшылдық жоғары бағаланса, басқаларында жеке еркіндік, дербестік пен өзін-өзі дамыту басты құндылық ретінде қарастырылады. Мысалы, шығыс мәдениеттерінде ұжымдық жауапкершілік пен дәстүрге берік болу маңызды болса, батыс мәдениеттерінде адам құқықтары мен дербестікке басымдық беріледі.

Мәдениетаралық байланыс – бұл әртүрлі мәдениеттердің өкілдері арасындағы қарым-қатынас процесі. Ол саяхат, халықаралық білім беру, сауда-саттық, жұмыс, ақпарат алмасу және ғаламдық коммуникация арқылы жүзеге асады. Жаһандану дәуірінде мәдениетаралық

байланыстардың маңызы арта түсуде, себебі адамдар мен елдер арасында шекаралар әлсіреп, ақпарат пен адамдардың қозғалысы күшейіп отыр.
Мәдениетаралық байланыстың тиімді болуы үшін өзге ұлттардың дәстүрлері мен құндылықтарына түсіністікпен қарау, төзімділік таныту және ашық болу қажет. Мәдениетаралық түсінбеушіліктер кейде қақтығыстарға немесе дұрыс қабылдамауға алып келуі мүмкін, сондықтан әрбір адам мәдениетаралық коммуникация ережелерін, этикасын меңгеруі тиіс.Мәдениетаралық өзара әрекет – тек тілдік қарым-қатынас қана емес, сонымен қатар мәдени нормаларды, дене қимылдарын, көзқарастарды, уақытқа деген қатынасты да қамтиды. Бір мәдениетте қалыпты саналатын әрекет екіншісінде дөрекілік немесе бейәдептік ретінде қабылдануы мүмкін. Сондықтан мәдениетаралық қарым-қатынаста сыпайылық, әдептілік, ашықтық және бейтарап көзқарас өте маңызды.

Қорыта айтқанда, әртүрлі мәдениеттердің құндылықтар жүйесін тану – бұл өз мәдениетіңді тереңірек түсінуге және әлемге ашық болуға мүмкіндік береді. Мәдениетаралық байланыс – бейбітшілік, түсіністік және халықаралық ынтымақтастықтың негізі болып табылады. Бұл процесте әр адам өз рөлін жауапкершілікпен орындап, өзгелерге құрметпен қарауға дағдылануы керек.

Тапсырма 1.Мәтін бойынша сұрақтарға жауап беріңіз.
1. Мәдениет деген не?
2.Әртүрлі мәдениеттер неліктен әртүрлі болады?
3. Мәдениетаралық түсіністік неліктен маңызды?
4. Толеранттылық дегеніміз не?

Тапсырма 2. ***«Мәдениет картасы»*** .Әр топқа белгілі бір елдің мәдениеті туралы қысқаша сипат беріп, олар:
Сол елдің негізгі құндылықтарын анықтайды.
Қазақ мәдениетімен салыстырады.
Ортақ тұстар мен айырмашылықтарды табады.
Қорғауға дайындалады (постер немесе ауызша).

Оқушылардың өз бетінше атқаратын жұмысы: 15 мин.

5.5. Білім берудің және оқытудың әдістері: шағын топпен жұмыс**.**

Шағын топпен жұмыс – студенттер өзара екі топқа бөлінеді. Әр топқа жеке тапсырма беріліп, тапсырманың мақсаты айқындалады. Тапсырманы орындағаннан кейін әр топ қарсылас топтың орындаған жұмыс нәтижесіне өз бағасын береді. Тексеру барысын оқытушы қадағалайды.
Оқушылардың өз бетінше атқарған жұмысындағы тапсырмаларды талқылау 10 минут.
Сабақты қорытындылау: 5 мин
Үйге тапсырма беру: 5 мин.
5.7. Бақылау: ауызша сұрақ жауап.
1. «Бір ел – бір мәдениет» атты шағын презентация (қалаған ел туралы)
2. Эссе: «Мәдени әртүрлілік – адамзаттың байлығы»
3. Өз отбасыңыздың құндылықтары туралы қысқаша сипаттама.

№ 10 сабақ

5.1. Тақырып: Басқа адамның көзқарасын түсіну және қабылдау қабілеті.

Сағат саны : 2 сағат / 90 мин.
5.2. Мақсаты: Білім алушыларға көзқарас ұғымын түсіндіру, әр адамның пікірі әртүрлі болатынын ұғындыру, эмпатия мен толеранттылық туралы түсінік беру. Өзгелердің

көзқарасын тыңдай білу, түсіну, қабылдауға бағытталған ойлау мен сөйлеу дағдыларын дамыту.

5.3. Оқу міндеттері: Басқа адамды тыңдауға, сыйлауға, түсінуге тәрбиелеу, қарым-қатынаста сыпайылық пен ашықтықты дамыту.

Ұйымдастыру кезеңі: 5 мин

Оқушылардың сабаққа қатысуын тексеру.

Оқытушылардың сабаққа дайындығын тексеру.

Оқушылардың өтілген тақырып бойынша білімін тексеру: 15 мин.

5.4. Тақырыптың негізгі мәселелері:

1. Басқа адамның көзқарасын түсіну және қабылдау қабілеті.

Жаңа сабақты түсіндіру: 35 мин.

Басқа адамның көзқарасын түсіну және қабылдау қабілеті – бұл адамаралық қарым-қатынаста маңызды рөл атқаратын әлеуметтік-эмоциялық дағды. Бұл қабілет эмпатия, ашықтық, төзімділік және өзгенің орнына өзін қоя білу секілді қасиеттермен тығыз байланысты. Адамдар әртүрлі тәрбие, мәдениет, өмірлік тәжірибе және құндылықтар негізінде қалыптасады, сондықтан олардың көзқарастары мен пікірлерінің бір-бірінен ерекшеленуі табиғи жағдай. Мұндай айырмашылықтарды түсіну мен қабылдау – салауатты қарым-қатынас пен қоғамдағы үйлесімділіктің кепілі.Көзқарасты түсіну дегеніміз – адамның не себепті солай ойлайтынын, қандай факторлар оның пікіріне әсер еткенін ұғыну. Бұл тек оның сөзіне құлақ асу емес, оның ішкі әлемін, сезімін, өмірлік жағдайын ескеріп, объективті қарау қабілеті. Ал көзқарасты қабылдау – міндетті түрде келісу емес, ол адамның пікіріне құрметпен қарау, оның таңдауы мен ойлау еркіндігін мойындау деген сөз. Бұл қабілет пікірталастарда, дау-дамайда немесе жай күнделікті әңгімелерде маңызды болып табылады.

Бұл қабілет әсіресе көпмәдениетті, көпұлтты немесе түрлі әлеуметтік топтар қатар өмір сүретін қоғамда ерекше маңызға ие. Басқа адамның көзқарасына құрметпен қарау – төзімділік пен әлеуметтік әділеттіліктің негізі. Бұл өзара сенімді арттырып, жанжалдардың алдын алуға, келісімге келуге көмектеседі. Сонымен қатар, мұндай қабілет адамның жеке дамуында да маңызды рөл атқарады – ол кең ойлауға, пікірді сыни тұрғыда бағалауға және эмоционалдық интеллектіні дамытуға ықпал етеді.Көзқарасты түсінуге үйрену үшін белсенді тыңдау, ашық сұрақ қою, асығыс баға бермеу, эмоцияны басқару және бейтарап ойлау қажет. Көбінесе адамдар өз пікіріне ғана жабысып, өзгелерді қателескен деп есептейді. Бұл өзара түсіністіктің алдын алып, шиеленістерге әкелуі мүмкін. Ал пікір алуандығын байлық ретінде қабылдайтын адам – рухани дамыған, кемел тұлға бола алады.

Қорыта айтқанда, басқа адамның көзқарасын түсініп, қабылдай білу – бұл тек қарым-қатынас мәдениеті емес, сонымен қатар адами қадір-қасиетті, сабырлылық пен парасаттылықты білдіретін қасиет. Бұл қабілет қоғамда бірлік пен келісімге қол жеткізуге, адам мен адам арасындағы шынайы байланысты нығайтуға көмектеседі.

Тапсырма 1. Мәтін бойынша сұрақтарға жауап беріңіз

1 **.**Көзқарас деген не?

2.Басқа адамның пікірін не үшін тыңдау керек?

3.Эмпатия мен толеранттылықтың айырмашылығы неде?

4. Өзгемен келіспей тұрып не істеу керек?

Тапсырма 2. Жағдаяттық талдау (топтық жұмыс). **Топтарға түрлі жағдайлар жазылған карточкалар беріледі. Мысалы:**

«Аудиторияда досыңмен бір тақырыпта келіспей қалдың. Сен өз пікіріңді дәлелдегің келеді, ал ол сенікі дұрыс емес дейді. Не істейсің?»

Тапсырма:
Екі тараптың көзқарасын түсіндіру
Эмпатиямен қарап шешу жолын ұсыну.

Оқушылардың өз бетінше атқарған жұмысындағы тапсырмаларды талқылау 15 минут.
Сабақты қорытындылау: 5 мин
5.6. Әдебиет:
Үйге тапсырма беру: 5 мин.
5.7. Бақылау: Сұрақтар мен тапсырмалар
Эссе: «Мен біреудің көзқарасын түсінген кезім».
«Келісу – көну емес, түсіну» атты постер жасау.

№ 11 сабақ

5.1.Тақырып: Еңбекті бағалау түрлері мен формалары.
Сағат саны : 2 сағат 90 мин.
5.2. Мақсаты: Еңбекті бағалау ұғымын түсіндіру**,** бағалау түрлері мен формаларын ажырату Білім алушылардың логикалық ойлау қабілетін арттыру. Еңбекті бағалауға қатысты көзқарасын қалыптастыру, еңбеккорлыққа, әділдікке тәрбиелеу. Өз еңбегі мен өзгенің еңбегін құрметтеуге баулу.
5.3.Оқу міндеттері: Білім алушыларға еңбекті бағалау ұғымы мен оның түрлері мен формаларын түсіндіру, жалақы, сыйақы, марапаттау жүйелері жайлы ақпарат беру. Еңбекке баға беруді үйрету арқылы оқушылардың логикалық, сын тұрғысынан ойлау қабілетін дамыту. Құндылықтарды саралай білуге дағдыландыру, еңбекке құрметпен қарауға, адал еңбек етуге тәрбиелеу, әділдік пен еңбексүйгіштікке баулу.
Ұйымдастыру кезеңі: 5 мин
Оқушылардың сабаққа қатысуын тексеру.
Оқытушылардың сабаққа дайындығын тексеру.
Оқушылардың өтілген тақырып бойынша білімін тексеру: 25 мин
Жаңа сабақты түсіндіру: 35 мин.
5.4. Тақырыптың негізгі мәселелері:
1.Еңбекті бағалау түрлері
2.Еңбекті бағалау формалары

Еңбекті бағалау – бұл қызметкердің атқарған жұмысының сапасы мен нәтижесін анықтау, оның еңбекке қосқан үлесін әділ өлшеу және соған сәйкес марапаттау немесе ынталандыру жүйесін қалыптастыру процесі. Бұл жұмыс беруші мен қызметкер арасындағы өзара сенім мен әділдікті сақтаудың маңызды тетігі болып табылады. Еңбекті бағалау әртүрлі салаларда және түрлі деңгейде қолданылып, еңбек өнімділігін арттыру, мотивацияны көтеру және кәсіби дамуға жағдай жасау мақсатында жүргізіледі.Еңбекті бағалаудың негізгі екі түрі бар: **сапалық** және **сандық** бағалау. Сапалық бағалау қызметкердің кәсіби біліктілігін, жауапкершілігін, жұмысқа деген қарым-қатынасын, тәртіптілігін және ынтасын сипаттайды. Бұл бағалау көбінесе басшылардың, әріптестердің немесе клиенттердің пікіріне сүйенеді. Ал сандық бағалау нақты көрсеткіштерге, яғни атқарылған жұмыс көлеміне, мерзіміне, өнім санына немесе сатылым деңгейіне байланысты өлшенеді.Еңбекті бағалаудың бірнеше **формалары** бар. Олардың бірі — **тарифтік бағалау**. Бұл жүйеде жұмыс орындары мен қызметтер белгілі бір разрядтарға, деңгейлерге немесе категорияларға бөлінеді. Әр разрядтың өзіне тиісті еңбек ақысы белгіленеді. Бұл әдіс көбінесе өндірістік, техникалық және мемлекеттік құрылымдарда қолданылады.

Келесі форма — **бонус немесе сыйақы жүйесі**. Бұл жағдайда қызметкер негізгі жалақысынан бөлек, қосымша жақсы жұмыс көрсеткені үшін ақшалай марапат алады. Сыйақы жүйесі қызметкердің мотивациясын көтеру үшін өте тиімді құрал болып саналады.

Бағалау парағы немесе **жұмыс тиімділігін бағалау жүйесі (KPI)** – заманауи компанияларда жиі қолданылатын формалардың бірі. Мұнда нақты мақсаттар мен көрсеткіштер белгіленіп, қызметкер соларға қаншалықты қол жеткізгені сарапталады. KPI жүйесі объективтілік пен әділдікті қамтамасыз етеді, себебі бағалау нақты сандар мен нәтижелерге сүйенеді.

Сондай-ақ, **өзін-өзі бағалау**, **бір-бірін бағалау (әріптестік бағалау)** және **басшылықтың бағалауы** сияқты ішкі бағалау формалары да кең қолданылады. Бұл формалар ұжым ішіндегі өзара сенімді нығайтуға, қызметкердің кәсіби өсуіне ықпал етеді.

Қорытындылай келе, еңбекті бағалау – бұл жай ғана тексеріс емес, бұл қызметкердің әлеуетін тану, әділ марапаттау және оның әрі қарай дамуына ықпал ететін маңызды басқару құралы. Еңбекті дұрыс және әділетті бағалау – еңбек өнімділігінің артуына, ұжымдық ынтымақтастықтың нығаюына және жалпы ұйымның табысына тікелей әсер етеді.

Тапсырма 1. Мәтін бойынша сұрақтар:
1. Еңбекті бағалаудың қандай түрлерін білесіңдер?
2.Жалақы мен сыйақының айырмашылығы неде?
3.Мадақтаудың адамға әсері қандай?
4. Өзін-өзі бағалау неліктен маңызды?

Тапсырма 2. Топтық тапсырма: «Жұмыс нәтижесін бағалау». Әр топқа жағдаят немесе мамандық мысалы беріледі (мұғалім, дәрігер, фермер, наубайшы т.б.).

Тапсырма:
Сол маманның еңбегін бағалаудың 2 түрі мен 2 формуласын ұсыныңдар. Постер түрінде ұсыныңдар.

5.5. Білім берудің және оқытудың әдістері: шағын топпен жұмыс
Шағын топпен жұмыс – студенттер өзара екі топқа бөлінеді. Әр топқа жеке тапсырма беріліп, тапсырманың мақсаты айқындалады. Тапсырманы орындағаннан кейін әр топ қарсылас топтың орындаған жұмыс нәтижесіне өз бағасын береді. Тексеру барысын оқытушы қадағалайды. Оқушылардың өз бетінше атқарған жұмысындағы тапсырмаларды талқылау 15 минут.
Сабақты қорытындылау: 5 мин
Үйге тапсырма беру: 5 мин.
5.6. Бақылау:
Эссе: «Менің еңбегімді қалай бағаласа дұрыс?»
Өз таңдаған 3 мамандық бойынша еңбекті бағалау түрлері мен формаларын көрсетіп, кесте жасау.

№ 12 сабақ

5.1.Тақырып: Жобалар мен үрдістерді басқару. Менеджердің әлеуметтік жауапкершілігі мен этикасы
Сағат саны : 2 сағат 90 мин.
5.2. Мақсаты: Білім алушыларға жоба және үрдіс ұғымын түсіндіру, олардың басқару принциптерімен таныстыру, менеджердің қоғамдағы рөлі мен әлеуметтік жауапкершілігін ашу. Көшбасшылық, жоспарлау, шешім қабылдау және командалық жұмыс қабілеттерін дамыту,әлеуметтік әділеттілікке, адамгершілікке, кәсіби этиканы сақтауға тәрбиелеу.
5.3. Оқу міндеттері: Жоба және үрдіс ұғымдарын ажырата білу,менеджердің негізгі рөлі мен міндеттерін түсіну, менеджердің этикасы мен әлеуметтік жауапкершілігі туралы білім қалыптастыру.
Ұйымдастыру кезеңі: 5 мин

Оқушылардың сабаққа қатысуын тексеру
Оқытушылардың сабаққа дайындығын тексеру.
Оқушылардың өтілген тақырып бойынша білімін тексеру: 25 мин.
5.4. Тақырыптың негізгі мәселелері:
1.Жобалар мен үрдістерді басқару.
2.Менеджердің әлеуметтік жауапкершілігі мен этикасы.
Жаңа сабақты түсіндіру: 35 мин.

Жобалар мен үрдістерді басқару қазіргі замандағы ұйымдардың табысты және тұрақты жұмыс істеуінің негізі болып табылады. Жоба – бұл нақты бір мақсатқа жетуге бағытталған уақытша әрекеттер жиынтығы. Жобалар әдетте басталатын және аяқталатын мерзімі, нақты ресурстары, бюджетті шектеулері және қол жеткізілетін нәтижесі бар уақытша міндеттерден тұрады. Ал үрдіс – бұл ұйым ішінде үнемі қайталанып отыратын тұрақты әрекеттер жүйесі. Жобалар мен үрдістерді басқару – бұл нақты мақсаттарға қол жеткізу үшін ресурстарды тиімді пайдалану, командаларды үйлестіру, уақыт пен бюджетті жоспарлау және нәтижелерге бақылау жасауға бағытталған басқару саласы.
Жобаларды басқару бес негізгі кезеңнен тұрады: бастамасы (инициация), жоспарлау, орындау, бақылау және аяқтау. Бұл кезеңдер жобаның өмірлік циклі деп аталады. Әр кезеңде нақты мақсаттар, тапсырмалар мен жауапты тұлғалар белгіленеді. Жобаны табысты жүзеге асыру үшін менеджер жоспарлаудан бастап нәтижеге жеткенге дейін бүкіл процесті үйлестіріп, тәуекелдерді есептеп, ресурстарды оңтайлы бөлуі қажет.
Үрдістерді басқару – бұл ұйым ішіндегі операцияларды жүйелі түрде бақылап, оңтайландыру. Үрдістік басқару өнім сапасын арттыруға, уақытты үнемдеуге, шығындарды қысқартуға және клиенттердің қанағаттануын арттыруға бағытталған. Мысалы, өндірістік үрдістерді оңтайландыру – кәсіпорынның тиімділігін арттырудың басты жолы. Бұл жерде менеджерлер үнемі бақылау, бағалау және жетілдіру жұмыстарын жүргізіп отыруы керек.
Менеджер тек жобаны немесе үрдісті басқарушы тұлға ғана емес, сонымен қатар ол – адамдармен жұмыс істейтін көшбасшы. Осыған байланысты менеджердің әлеуметтік жауапкершілігі мен кәсіби этикасы ерекше маңызға ие. Әлеуметтік жауапкершілік – бұл менеджердің өз шешімдері мен әрекеттерінің қоғамға, қызметкерлерге, клиенттерге, қоршаған ортаға және болашақ ұрпаққа қалай әсер ететінін түсіну және соны ескере отырып әрекет етуі.
Менеджердің әлеуметтік жауапкершілігі мыналарға бағытталуы мүмкін: экологиялық қауіпсіздікті сақтау, әділ еңбек жағдайларын қамтамасыз ету, қоғамға пайда әкелетін жобалар жасау, бизнестің ашықтығы мен адалдығын сақтау. Сонымен қатар, менеджер этикасы – бұл моральдық нормалар мен қағидалар жүйесі. Ол адалдық, әділеттілік, сенімділік, жауапкершілік және кәсіби әдептілікті қамтиды.
Кәсіби этика менеджердің шешім қабылдауында үлкен рөл атқарады. Мысалы, қызметкерді жұмыстан шығару, клиентпен келіспеушілік немесе серіктеспен келісімшарт бұзу сияқты күрделі жағдайларда этикалық ұстанымдар шешімнің әділетті болуын қамтамасыз етеді. Этикалық нормаларды сақтамау компанияның беделіне зиян келтіріп, ішкі ахуалды нашарлатуы мүмкін.

Қорыта айтқанда, жобалар мен үрдістерді басқару – ұйым жұмысының тиімділігін қамтамасыз ететін маңызды басқару саласы болса, менеджердің әлеуметтік жауапкершілігі мен этикасы – бұл басқарудың адамгершілік, моральдық және әлеуметтік қырларын көрсететін маңызды элемент. Бұл екі аспектті біріктіре отырып, заманауи менеджерлер қоғамда оң өзгерістерге ықпал етіп, тұрақты және әділетті даму жолында әрекет ете алады.

Тапсырма 1. Талқылау сұрақтары:
1.Жоба дегеніміз не? Оның негізгі ерекшеліктері қандай?
2.Үрдіс дегеніміз не? Жобадан айырмашылығы неде?
3.Жобаларды басқарудың негізгі кезеңдерін ата.

4.Менеджердің негізгі міндеттері қандай?
5.Әлеуметтік жауапкершілік ұғымын қалай түсінесің?
6.Менеджердің кәсіби этикасына қандай қағидалар кіреді?
7.Менеджердің экологияға қатысты қандай жауапкершілігі бар?
8.Этикалық қағидалар бұзылса, қандай қауіптер төнуі мүмкін?
9.Жоба барысында туындауы мүмкін қиындықтар мен оларды шешу жолдары қандай?
10. Әлеуметтік жобалар неліктен маңызды?

Тапсырма 2. "Мен – менеджермін" ойыны.
Өзіңізді мектептегі шағын жобаның менеджері ретінде елестетіңіз.
Команда мүшелерін қалай бөлесіз?
Уақытты қалай жоспарлайсыз?
Қиындық туса не істейсіз?
Этикалық шешімді қажет ететін мысал келтіріңіз.

Тапсырма 3. Эссе тақырыптары (үйге тапсырма немесе жазбаша жұмыс үшін)
«Жақсы менеджердің 5 қасиеті»
«Жоба жасау — көшбасшылықтың мектебі»
«Кәсіпкерлік табыс пен әлеуметтік жауапкершілік: екеуі үйлесе ме?»
«Этикасыз табыс — ұзаққа бармайды».

Оқушылардың өз бетінше атқаратын жұмысы: 15 мин.
Оқушылардың өз бетінше атқарған жұмысындағы тапсырмаларды талқылау.
Сабақты қорытындылау: 5 мин
5.6. Әдебиет.
Негізгі:
1.Нұр-Сұлтан қаласындағы «Ғаламдық құзыреттер» курсы бойынша мұғалімдерге арналған нұсқаулық: НАО олар. І.Алтынсарина, 2022 - 178 б.
2.Коваль Т.В., Дюкова С.Е., Садовщикова О.И. «Жаһандық құзыреттер» бағыты: «Функционалдық сауаттылық мониторингі» жобасының нәтижелерін талдау// Отандық және шетелдік педагогика. 2020. 2 том, No 2 (70). 117-131 беттер. 23. Лошкарева Е., Лукша П., 3. Ниненко И., Смагин И., Судаков Д. Болашақтың дағдылары. Жаңа күрделі әлемде нені білу және білу керек, 2018 [Электрондық ресурс]. URL: https://worldskills.ru/assets/docs/media/WSdoklad_12_okt_rus.pdf (қолданылған 10.12.2021).
Үйге тапсырма беру: 5 мин
5.7. Бақылау:
1. «Менеджер болсам, қандай құндылықтарды бірінші орынға қояр едім?» эссе жазыңыз
2. Өз қаладағы / мектебіңде іске асатын шағын әлеуметтік жобаның жоспарын дайындау.
3. «Жоба мысалы – Менеджер міндеттері – Әлеуметтік жауапкершілігі» тақырыптарына кесте жасаңыз.
№2 Аралық бақылау жұмысы
1. Қарым-қатынас мәдениеті дегеніміз не?
2.Қақтығыс дегеніміз не?
3.Қақтығыстың қандай түрлерін білесіз?
4.Қақтығыстарды шешудің негізгі жолдары қандай?
5.Қарым-қатынас мәдениеті мен қақтығысты басқарудың арасында қандай байланыс бар?
6. Экологиялық қақтығыс дегеніміз не?
7.Климаттың өзгеруі қалай пайда болады және оның салдары қандай?
8.Ауа мен судың ластануының негізгі көздері қандай?

9.Экологиялық қақтығыстарды шешу үшін қандай шаралар қажет?
10. Табиғатты қорғау неге маңызды?
11. Құндылықтар жүйесі дегеніміз не?
12.Әртүрлі мәдениеттерде қандай негізгі құндылықтар ерекшеленеді?
13.Мәдениетаралық байланыс дегеніміз не?
14.Мәдениетаралық қарым-қатынаста қандай қиындықтар туындауы мүмкін?
Неліктен мәдени әртүрлілікті құрметтеу маңызды?
15. Басқа адамның көзқарасын түсіну дегеніміз не?
16.Көзқарасты қабылдау мен келісе салу арасында қандай айырмашылық бар?
17.Эмпатия деген не және ол не үшін қажет?
18.Адамдардың пікірлері неге әртүрлі болады?
19.Көзқарас айырмашылығынан туындаған бір жағдайды мысал ретінде келтіріңіз.
20. Еңбекті бағалау дегеніміз не?
21.Еңбекті бағалаудың қандай негізгі түрлері бар?
22.Сапалық және сандық бағалаудың айырмашылығы неде?
23.KPI жүйесі не үшін қолданылады?
24.Бонус және сыйақы жүйесінің артықшылығы қандай?
25. Жоба мен үрдістің айырмашылығы неде?
26.Жобаларды басқарудың негізгі кезеңдерін атаңыз.
27.Үрдістерді басқарудың мақсаты қандай?
28.Менеджердің әлеуметтік жауапкершілігі дегеніміз не?
29.Этикалық шешім қабылдаудың маңызы неде?
30. Жобалар мен үрдістерді басқару және менеджердің әлеуметтік жауапкершілігі мен этикасы